

Survey of scientific production of Iranian researchers in family therapy field

Received: 5 Aug. 2016

Accepted: 30 Nov. 2016

Asnafi AR (Ph.D)¹

Ommati E (Msc)^{2*}

1. Knowledge and Information Sciences Department, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
2. 17 Shahrivar Educational, Remedial and Research Center, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran.

Corresponding Author:

Elaheh Omatii

Rasht, Namjoo St., Shahid Siadati Street, 17 Shahrivar Educational, Remedial and Research Center.

Email:

elahehomatii@gmail.com

Abstract

Background and aim: Given the special status of family therapy and constructive role of its scientific production for management and planning in this field and determining research priorities, knowledge of the status of national scientific production indexed in a prestigious international index is required. Therefore, the aim of this study was to investigate the scientific production of Iranian researchers in the field of family therapy in the Scopus database during 1974-2015.

Material and methods: In this scientometric study, data were collected through the Advanced Search in Scopus Database. Data were analyzed using descriptive statistics and Google Scholar Metrics was used to determine the journals with high H-index.

Findings: The results showed that researchers with organizational affiliation of Islamic Azad universities had the highest scientific production in this field. In addition, no document was submitted to Scopus database in the field of family therapy by Iranian researchers during 1975-1999.

Conclusion: The results showed that the trend of scientific production had descended in the field of family therapy in 2015. Thus, the Iranian researchers need more efforts in this field for publishing their scientific production and national Persian journals which publish the articles in this field should record their articles in citations databases such as Scopus, Google Scholar, Ebsco and other relevant ones.

Keywords: Scopus Database, Scientific production, Family therapy, Scientometrics

بررسی تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده درمانی

پذیرش مقاله: ۹۵/۹/۱۰

دریافت مقاله: ۹۵/۵/۱۵

چکیده

امیر رضا اصنافی (PhD)

الهه امتی (MA)*

سابقه و هدف: با توجه به جایگاه ویژه خانواده‌درمانی و نقش سازنده تولیدات علمی آن به منظور مدیریت و برنامه‌ریزی در این حوزه و تعیین الویت‌های پژوهشی، آگاهی از وضعیت تولیدات علمی نمایه شده کشورها در نمایه نامه‌های معتبر بین‌المللی نیز ضروری است. لذا هدف مقاله حاضر، بررسی تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده درمانی در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۷۴ است.

مواد و روش‌ها: این تحقیق، به شیوه علم سنجی انجام و اطلاعات آن با استفاده از بخش جست‌وجوی پیشرفته پایگاه اسکوپوس گردآوری شده است. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده شده است. به‌منظور شناسایی مجلات دارای شاخص اچ بالا، از بخش متریکس در پژوهشگر گوگل استفاده گردید.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان داد، پژوهشگران با وابستگی سازمانی دانشگاه‌های آزاد اسلامی، بیشترین میزان تولیدات علمی را در این زمینه داشته‌اند. همچنین در فاصله سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۹۹ هیچ نوع مدرکی از سوی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده درمانی در پایگاه اسکوپوس ثبت نشده است.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که روند تولیدات علمی در حوزه خانواده درمانی در سال ۲۰۱۵، رو به تنزل داشته است، بنابراین پژوهشگران ایرانی در این حوزه باید تلاش بیشتری برای انتشار تولیدات علمی داشته باشند و مجلات فارسی زبان داخل کشور که در حوزه خانواده درمانی نسبت به انتشار مقاله اقدام می‌کنند، باید مقالات خود را در پایگاه‌های استنادی نظیر اسکوپوس، گوگل اسکولار، ایسکو و سایر پایگاه‌های اطلاعاتی مرتبط ثبت کنند.

واژگان کلیدی: پایگاه اسکوپوس، تولیدات علمی، خانواده درمانی، علم سنجی

۱. گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. مرکز آموزشی درمانی و پژوهشی هفده شهریور، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران.

*نویسنده مسئول:

الهه امتی

رشت، خیابان نامجو، خیابان شهید سیادت، مرکز آموزشی درمانی و پژوهشی هفده شهریور.

Email:

elahehomatii@gmail.com

مقدمه

تولید اطلاعات به‌عنوان یکی از عمده‌ترین شاخص‌های رشد و توسعه در کشورها محسوب می‌شود و در عرصه‌ها و حوزه‌های مختلف علمی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. با توجه به حجم روز افزون و تولید چشمگیر اطلاعات، امکان مرور کلیه مطالب تولید شده در حوزه‌های تخصصی توسط متخصصان وجود ندارد، لذا به‌کارگیری نمایه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی که در برگیرنده بخش قابل توجهی از اطلاعات هستند، می‌تواند سریع‌ترین راه جهت دسترسی به اطلاعات هر حوزه خاص باشد، بنابراین محققان در اولین مراحل پژوهش خود به این پایگاه‌ها مراجعه می‌کنند. پایگاه‌های اطلاعاتی اساس تحقیقات متعددی هستند که با روش‌های کمی، نظیر کتابسنجی، علم‌سنجی و غیره در تلاشند به بررسی و مقایسه میزان تولیدات علمی دانشمندان، گروه‌های آموزشی و دانشگاه‌های گوناگون بپردازند و میزان حضور علمی آنها را بسنجند (۱). وضعیت تولیدات علمی نمایه شده کشورها در نمایه‌های معتبر بین‌المللی، بخشی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه علمی و جزء شاخص‌های برون‌دادهی علم و فناوری آنها محسوب می‌شود (۲). از طرف دیگر همکاری بین افراد در تالیفات علمی نیز، یک فرایند

خلق مشترک است که طی آن دو یا چند نفر با مهارت‌های تکمیلی با یکدیگر در تعامل‌اند. همکاری علمی بر کیفیت کار علمی اثر خواهد گذاشت (۳-۴). زمانی که دو یا چند نویسنده نسبت به نگارش مقاله‌ای اقدام می‌کنند، شبکه‌ای برای همکاری بین آنها ایجاد می‌شود. باتوجه به موارد فوق از یک سو خانواده، یک گروه طبیعی است با اهداف و نقش‌های بسیار که برای همه اعضای خانواده مهم و ضروری است. از سوی دیگر، خانواده یک گروه قوی و سازمان‌یافته است که درمان‌گر را به خاطر اهدافی که در سیاست و فرآیند آن نهفته است به خدمت می‌گیرد. لذا در خانواده‌درمانی، درمان‌گر با یک گروه طبیعی مواجه است که باید به نوعی در آن وارد شده و آن را تحت تاثیر قرار دهد که این کار احتیاج به دیپلماسی قابل ملاحظه و مهارت‌های اجتماعی ضروری برای درمان‌گر دارد. شاید بتوان گفت: خانواده‌درمانی یک روش سیستماتیک مداخله‌درمانی است که هدف آن، رفع اختلالات پیچیده و متقابل عاطفی در گروه خانواده است (۵). در واقع خانواده درمانی، چیزی بیش از یک تکنیک درمانی جدید است و این درمان در حقیقت رویکردی کاملاً بدیع و نو برای درک رفتار انسان است (۶).

خانواده درمانی در کشورهای مختلف دنیا در قالب برنامه‌های مختلف آموزشی و براساس سلسله قواعد تخصصی و تجارب گوناگون به کار می‌رود (۷). بی‌شک تولیدات علمی در زمینه خانواده درمانی، نقش اساسی در این حوزه خواهد داشت.

در زمان‌های گذشته، ملاک پیشرفت یک کشور؛ وسعت، قدرت نظامی، مستعمرات، ثروت و مانند آن بود، اما امروزه اصلی‌ترین معیار برای تعیین جایگاه علمی و رتبه‌بندی کشورها در ارزیابی‌های علم سنجی، میزان مشارکت در تولید علم، نوآوری، فناوری و به‌طور کلی مشارکت در روند توسعه علم جهانی است (۸).

در عصر حاضر به دلیل همگرایی علوم و تخصص‌های مختلف، همکاری علمی در تولید آثار، مقوله‌ای مهم محسوب می‌شود. در دهه‌های اخیر، همکاری و مشارکت علمی بین متخصصان حوزه‌های مختلف، سرعت بیشتری به خود گرفته است. برخی از دلایل این رشد سریع ممکن است به دلیل مزایای مشارکت علمی شامل تبادل مؤثر و مفید نظرات، افزایش کیفیت مقالات گروهی، دریافت استنادهای بیشتر، استفاده از تخصص و مهارت نویسندگان همکار، افزایش احتمال چاپ مقالات گروهی در مجلات معتبر علمی، افزایش تعداد مقالات اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها جهت ارتقای رتبه، افزایش انگیزه در محققان برای انجام فعالیت‌های پژوهشی و ابزاری برای مقابله با انزوای علمی باشد (۹). با در نظر گرفتن این امر، این مسئله به وجود می‌آید که روند تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده درمانی در محدوده سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۷۴ در پایگاه اسکوپوس چگونه است؟

عبدخدا، قاضی میرسعید و نوروزی در پژوهشی به بررسی میزان تولیدات علمی حوزه پزشکی ایران بر مبنای مدارک نمایه شده از مجلات علمی در پایگاه‌های اطلاعاتی منتخب، پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که در فاصله سال‌های مورد بررسی تولیدات علمی حوزه پزشکی کشور در حال رشد بود، اما رسیدن به جایگاه شایسته کشور در این حوزه، مستلزم تلاش بیشتر است (۱۰).

علیچانی و کرمی در بررسی و مقایسه تطبیقی سه دهه تولیدات علمی جامعه جراحی ایران (۲۰۰۹-۱۹۸۰) براساس داده‌های پایگاه اطلاعاتی آی.اس.آی. به این نتیجه رسیدند که در طول این سه دهه، پژوهشگران ایرانی روند صعودی را در تولید علم این حوزه داشته‌اند. مشارکت بین‌المللی پژوهشگران ایرانی با پژوهشگران سایر کشورها نیز رو به افزایش بود (۱۱).

جان محمدی، یمین فیروز و نوشین فرد در مطالعه‌ای با عنوان تولیدات علمی ایران در حوزه ارتوپدی با روش علم سنجی به تعیین رتبه علمی ایران در حوزه ارتوپدی در جهان و خاورمیانه و معرفی موسسات و نویسندگان برتر ایرانی این حوزه براساس شاخص‌های علم سنجی پرداختند، یافته‌ها نشان داد که کشور ایران در تولیدات علمی حوزه ارتوپدی رتبه ۳۴ در جهان و رتبه ۳ در خاورمیانه را داشت. از میان موسسات ایرانی به ترتیب دانشگاه علوم پزشکی تهران با ۵۷ مدرک، دانشگاه شریف با ۲۸ مدرک و دانشگاه علوم پزشکی ارومیه و دانشگاه علوم پزشکی ایران با ۲۷ مدرک به طور مشترک، بیشترین مدارک

علمی این حوزه را تولید کرده‌اند. تولیدات علمی ایران در حوزه ارتوپدی در دوره مورد بررسی به ویژه در سال‌های ۲۰۰۵ به بعد رشد چشمگیری داشته است. شاخص اچ این حوزه ۱۷ محاسبه گردید و در این دوره ۱۲۵۳ بار به مدارک مورد بررسی استناد شده بود (۱۲).

عرفان‌منش، اصنافی و بشیری در پژوهش خود به بررسی نقش دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی کشور در تولیدات علمی حوزه خانواده‌پژوهی پرداختند. آنها اشاره کردند که دانشگاه‌هایی که از مهمترین و مرکزی‌ترین جایگاه در شبکه همکاری‌های علمی در حوزه خانواده‌پژوهی برخوردار هستند، نقش مهمی در شکل‌گیری و اتصال شبکه ایفا خواهند کرد (۱۳).

در بررسی پیشینه‌های خارج از کشور، Vitzthum و همکاران با بررسی علم‌سنجی موضوع کج شدگی ستون فقرات نشان دادند که کشورهای ایالت متحده آمریکا، انگلستان، کانادا، بیشترین تولیدات علمی را داشتند (۱۴-۱۵).

Bala و Gupta در مطالعه‌ای با رویکرد علم‌سنجی به تحقیقات Schizophrenia در هند با استفاده از پایگاه Scopus نشان دادند که در میان ۲۰ کشور پرتولید در زمینه Schizophrenia با تعداد ۸۸۲ مدرک، تولیدات علمی کشور هند در رتبه ۱۵ قرار داشت (۱۶).

Lin و همکاران به بررسی انتشارات در حوزه پزشکی خانواده توسط پایگاه Web of Science در طول سال‌های ۲۰۱۲-۱۹۹۳ پرداختند. از میان ۳۳۰۷۳ مدرک تولید شده در زمینه مورد نظر، ۱۵۵۲ سند متعلق به کشور تایوان بود و بعد از آمریکا، کانادا، سوئد، کشور تایوان رتبه چهارم را کسب کرد و رشد چشمگیری در تولیدات علمی مشاهده شد (۱۷).

نگاهی به پژوهش‌های انجام شده، نشان می‌دهد که تاکنون پژوهشی که به بررسی علم‌سنجی حوزه خانواده درمانی در پایگاه اسکوپوس بپردازد، انجام نشده است. با توجه به جایگاه ویژه خانواده‌درمانی و نقش سازنده تولیدات علمی آن لازم است به‌منظور بهره‌وری بیشتر از توان‌های پژوهشی و نیز مدیریت و برنامه‌ریزی (۱۸) در این حوزه و تعیین الویت‌های پژوهشی، تصویری از روند تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی ارائه گردد. بنابراین، هدف از این مطالعه، بررسی تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده درمانی در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۷۴ است.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نوع کاربردی است و به شیوه علم‌سنجی انجام شده است. کلیه تولیدات علمی نمایه شده پژوهشگران ایرانی در زمینه خانواده‌درمانی سال ۲۰۱۵ (شامل ۵۰۴ مدرک)، جامعه این پژوهش را تشکیل داد که داده‌ها طی یک مطالعه توصیفی از پایگاه استنادی اسکوپوس در ماه‌های آذر تا ۱۱ دی ماه ۱۳۹۴ (۲۰۱۵ میلادی) گردآوری شد. برای گردآوری اطلاعات از جست‌وجوی پیشرفته پایگاه اسکوپوس و برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده شد. به‌منظور شناسایی مجلات دارای شاخص اچ (H-Index) بالا، از بخش

دارا بوده‌اند. در مجموع، ۱۵۹ کشور در حوزه خانواده‌درمانی دارای تولیدات علمی بوده‌اند که رتبه ایران در بین این کشورها ۲۰ بوده است (جدول ۱).

جدول ۲، پرکارترین پدیدآورندگان را در زمینه خانواده‌درمانی نشان می‌دهد و نمایانگر آن است که در مجموع ۱۶۰ پدیدآورنده در تولید ۵۰۴ مدرک علمی در زمینه خانواده‌درمانی مشارکت داشته‌اند. این جدول نشان می‌دهد که احمدی با ۱۵، صفری نژاد با ۱۲ و عصارى با ۱۱ مقاله در رتبه اول تا سوم پدیدآورندگان ایرانی پرکار حوزه خانواده‌درمانی بودند. بررسی‌ها نشان داد که در مجموع ۳۱ دانشگاه و مؤسسه پژوهشی ایرانی دارای تولیدات علمی در زمینه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس بودند. جدول ۳ نشان می‌دهد که دانشگاه آزاد اسلامی با ۴۴ مدرک، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با ۳۹ مدرک، و دانشگاه تهران با ۳۴ مدرک، در رتبه‌های برتر قرار گرفته‌اند.

متریکس (Metrics) در پژوهشگر گوگل (Google Scholar) استفاده گردید. لازم به ذکر است شاخص اچ یا اچ ایندکس، عددی است که می‌کوشد بهره‌وری و تاثیرگذاری علمی دانشمندان را به صورت کمی نمایش دهد؛ این شاخص با در نظر گرفتن تعداد مقالات پر استناد افراد و تعداد دفعات استناد شدن آن مقالات توسط دیگران محاسبه می‌شود. محاسبه اچ ایندکس بر پایه توزیع استنادات داده شده به آثار منتشره یک فرد یا گروهی از افراد صورت می‌گیرد.

یافته‌ها

تعداد کل مدارک نمایه شده در حوزه خانواده‌درمانی در نمایه علوم اجتماعی و علوم انسانی و نیز علوم پزشکی پایگاه اسکوپوس، در بازه زمانی مورد بررسی ۵۸۷۳۰ مدرک علمی بود که از این میان ۵۰۴ مدرک علمی متعلق به پژوهشگران ایرانی بود. آن گونه که از جدول ۱ بر می‌آید ایالات متحده، بریتانیا و کانادا بیشترین تولیدات علمی را در این زمینه

جدول ۱: پرتولیدترین کشورهای جهان در زمینه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس

نام کشور	میزان تولیدات علمی	نام کشور	میزان تولیدات علمی
ایالات متحده	۲۸۹۸۶	سوئیس	۱۰۷۲
بریتانیا	۵۰۳۸	ژاپن	۱۰۱۸
کانادا	۳۷۸۸	بلژیک	۹۷۶
آلمان	۳۷۷۵	سوئد	۸۵۹
استرالیا	۲۴۱۵	آفریقای جنوبی	۷۷۱
فرانسه	۲۱۰۶	برزیل	۶۲۹
ایتالیا	۱۹۹۴	ترکیه	۵۹۲
هلند	۱۶۸۵	هندوستان	۵۳۰
چین	۱۴۷۱	ایران	۵۰۴
اسپانیا	۱۲۱۴	کره جنوبی	۴۸۲
رژیم اشغالگر قدس	۱۲۰۷		

جدول ۲: پژوهشگران ایرانی پر تولید در زمینه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس

نام پژوهشگر	فراوانی	نام پژوهشگر	فراوانی
Ahmadi, K.	۱۵	Shariat, M.	۶
Safarinejad, M.R.	۱۲	Bahrami, F.	۵
Assari, S.	۱۱	Bahramizadeh, H.	۵
Montazeri, A.	۸	Aflatoonian, A.	۵
Pakpour, A.H.	۷	Koolae, A.K.	۵
Mosalanejad, L.	۷	Zolghadri, J.	۵
Lankarani, M.M.	۶	Alleyassin, A.	۵
Simbar, M.	۶	Besharat, M.A.	۵
Ghahesi-Fard, B.	۶	Abedinia, N.	۵
Akhondi, M.M.	۶	Ziaei, S.	۵
Tavallaii, S.A.	۶		

جدول ۳: دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی ایرانی پر تولید در زمینه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس

نام دانشگاه/مؤسسه پژوهشی	فراوانی	نام دانشگاه/مؤسسه پژوهشی	فراوانی
دانشگاه‌های آزاد اسلامی	۴۴	دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله الاعظم	۲۴
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	۳۹	جهاد دانشگاهی	۲۴
دانشگاه تهران	۳۴	دانشگاه تربیت مدرس	۲۳
دانشگاه علوم پزشکی شیراز	۳۱	دانشگاه رفاه اجتماعی و علوم بهزیستی	۲۲
دانشگاه علوم پزشکی مشهد	۲۵	دانشگاه علوم پزشکی ایران	۱۷
دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	۲۵	دانشگاه شهید بهشتی	۱۶

از جدول ۴ چنین بر می‌آید که از مجموع ۵۰۴ رکورد به‌دست آمده، ۴۳۱ مدرک در قالب مقاله، ۳۸ مدرک در قالب نقد و بررسی، و ۲۸ مدرک در قالب مقالات همایش بازیابی شد. این امر نشان می‌دهد که مقالات دارای بیشترین فراوانی در بین انواع دیگر مدارک بوده‌اند.

در این جدول، شاخص اچ برای مجلات مورد بررسی مشخص شده است. بنابراین هر چند نشریه Iranian Journal of Reproductive Medicine بیشترین مقالات در حوزه خانواده‌درمانی را از سوی پژوهشگران ایرانی منتشر کرده است، اما مجله Journal of Sexual Medicine دارای بیشترین شاخص اچ یعنی ۶۱ بود. پس از آن، مجله Procedia Social and Behavioral Sciences و Iranian Red Crescent Medical Journal با رقم ۳۷ و ۱۵ به ترتیب در رتبه‌های بعدی شاخص‌های بالای اچ قرار گرفت. برای دو مجله Iranian Journal of Obstetrics Gynecology and Sterility and Infertility رقم شاخص اچ در پایگاه گوگل اسکولار به‌دست نیامد (جدول ۵).

از جدول ۴ چنین بر می‌آید که از مجموع ۵۰۴ رکورد به‌دست آمده، ۴۳۱ مدرک در قالب مقاله، ۳۸ مدرک در قالب نقد و بررسی، و ۲۸ مدرک در قالب مقالات همایش بازیابی شد. این امر نشان می‌دهد که مقالات دارای بیشترین فراوانی در بین انواع دیگر مدارک بوده‌اند.

جدول ۴: فراوانی نوع مدارک تولید شده در حوزه خانواده درمانی در پایگاه اسکوپوس

نوع مدرک	فراوانی	نوع مدرک	فراوانی
مقاله	۴۳۱	فصلی از کتاب	۱
نقد و بررسی	۳۸	مقاله در دست انتشار	۱
مقاله همایش	۲۸	بررسی موردی	۱
نامه به سردبیر	۲	یادداشت	۱

جدول ۵ نشان می‌دهد که ۷ مجله Iranian Journal of Reproductive Medicine، Procedia-Social and Behavioral Sciences، International Journal of Behavioral Sciences، Iranian Journal of Obstetrics، Fertility and Sterility

جدول ۵- شاخص اچ برای مجلاتی که بیشترین مقالات را از پژوهشگران ایرانی

در حوزه خانواده درمانی منتشر کرده‌اند

نام مجله	فراوانی مدارک منتشر شده	شاخص نمایه اچ
Iranian Journal of Reproductive Medicine	۲۹	۱۰
Procedia - Social and Behavioral Sciences	۲۷	۳۷
International Journal of Fertility and Sterility	۲۵	-
Iranian Journal of Obstetrics Gynecology and Infertility	۱۶	-
Iranian Red Crescent Medical Journal	۱۳	۱۵
Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences	۱۲	۴
Journal of Sexual Medicine	۱۲	۶۱

سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۹۹ میزان تولیدات علمی در زمینه خانواده‌درمانی در نمایه علوم اجتماعی پایگاه اسکوپوس از سوی پژوهشگران ایرانی سیر صعودی نداشته و بسیار ضعیف و کم‌رنگ بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه، با هدف بررسی تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۷۴ انجام شده است. در مطالعه حاضر ایالات متحده آمریکا، بریتانیا، کانادا،

بررسی‌ها نشان داد که در مجموع ۳۶ کشور با پژوهشگران ایرانی در زمینه تولیدات علمی در حوزه خانواده‌درمانی همکاری داشتند. کشورهای ایالات متحده، بریتانیا، کانادا، آلمان و ترکیه بیشترین همکاری علمی را با پژوهشگران ایرانی در زمینه خانواده‌درمانی داشته‌اند که در این میان سهم پژوهشگران ایالات متحده با ۳۲ مقاله، بیش از سایر کشورها بوده است. یافته‌ها همچنین نشان داد که در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ بیشترین تولیدات علمی، یعنی ۱۰۳ و ۸۱ مدرک در زمینه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس ثبت شده است، اما در

دانشگاه‌های آزاد، بیشترین تولیدات علمی، یعنی ۴۴ مدرک در حوزه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس نمایه شده است. همچنین روند تولیدات علمی در حوزه خانواده‌درمانی در سال ۲۰۱۵، رو به تنزل داشته است و به نظر نمی‌رسد تعداد ۵۰۴ مدرک طی بازه زمانی ۱۹۷۴ تا ۲۰۱۵ رقم شاخصی برای این حوزه باشد، البته اشاره شود که در نظر گرفتن کمیت کافی نیست، بلکه میزان استنادها و اثر بخشی مقالات مهمتر هستند.

در مطالعه حاضر نیز دانشگاه‌های آزاد اسلامی، علوم پزشکی شهید بهشتی، و دانشگاه تهران، در رتبه‌های برتر تولیدات علمی حوزه خانواده‌درمانی قرار گرفته‌اند. نویسندگان به این نتیجه رسیدند که اکثر مقالات متعلق به دانشگاه‌هایی بوده که اساساً در زمینه خانواده‌درمانی رشته علمی نداشتند.

یکی از دلایل آن را می‌توان اینگونه اذعان کرد، از آنجا که ثمره پیوندهای بین رشته‌ای، تولد موضوع‌های نوین برای پژوهش است، در بسیاری از رشته‌ها مباحث بسیار ارزنده‌ای وجود دارد که می‌تواند از زوایای تازه در رشته‌ای دیگر مورد بررسی قرار گیرد، از این رو موضوع خانواده‌درمانی در میان پژوهشگران سایر رشته‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. در واقع پژوهشگران سایر رشته‌ها پژوهش‌های خود را در حلقه کوچکی محصور نکردند و یگ گام به این سو یا آن سو برداشته‌اند. نتیجه چنین نگرشی منجر به تحقیقات تکراری و کم بازده نخواهد شد. همچنین می‌توان اظهار داشت که پژوهشگران مرتبط با رشته علمی حوزه خانواده‌درمانی به اولویت‌های پژوهشی سازمان‌ها و موسسات مرتبط با رشته تحصیلی خود توجهی نداشتند (۲۰). بنابراین روند مطلوب تولیدات علمی وابسته به عوامل مختلفی همچون تعامل پژوهشگران دانشگاه با دانشمندان و دانشگاه‌های داخلی و خارجی، افزایش بودجه پژوهش دانشگاه، برگزاری دوره‌های آموزشی نگارش مقالات علمی (۲۱) و توجه به الویت‌های پژوهشی سازمان‌ها و موسسات مرتبط و غیره است.

در پژوهش عرفان‌منش و همکاران، دانشگاه‌های شهید بهشتی، پژوهشکده خانواده‌درمانی، تهران، علوم بهزیستی و توانبخشی، اصفهان، الزهراء، علامه طباطبایی و تبریز در مهمترین و مرکزی‌ترین جایگاه در شبکه همکاری‌های علمی حوزه خانواده‌پژوهی قرار گرفته بودند (۱۳). پژوهش ولی‌نژادی و همکاران نیز نشان داد که تولیدات علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان نسبت به دانشگاه‌های تپ یک علوم پزشکی کمتر بود، اما در کل با روند نسبتاً مطلوبی در حال افزایش بود (۲۱). در مطالعه جان محمدی، یمین فیروز و نوشین فرد نیز از میان موسسات ایرانی به ترتیب دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشگاه شریف و دانشگاه علوم پزشکی ارومیه و دانشگاه علوم پزشکی ایران به طور مشترک، بیشترین مدارک علمی این حوزه را تولید کرده بودند (۱۲). در نهایت می‌توان اذعان داشت که هم پژوهشگران ایرانی در این حوزه باید تلاش بیشتری برای انتشار تولیدات علمی داشته باشند و هم مجلات فارسی زبان داخل کشور که در خصوص موضوع خانواده‌درمانی و سایر زمینه‌های مرتبط با آن نسبت به انتشار مقاله اقدام

آلمان و استرالیا بیشترین تولیدات علمی را در زمینه خانواده‌درمانی دارا بوده‌اند. در مجموع، ۱۵۹ کشور در حوزه خانواده‌درمانی دارای تولیدات علمی بوده‌اند که رتبه ایران در بین این کشورها ۲۰ بوده است.

اما در مطالعه Vitzthum و همکاران، کشورهای ایالت متحده آمریکا، انگلستان، کانادا، بیشترین تولیدات علمی را داشتند (۱۴). در مطالعه Gupta و Bala در حوزه Schizophrenia در هند، کشورهای آمریکا، انگلستان، آلمان، کانادا، استرالیا جز کشورهای برتر تولید کننده مدرک بودند (۱۶). در مطالعه Lin و همکاران در حوزه پزشک خانواده نیز، کشورهای آمریکا، کانادا، سوئد و تایوان رتبه‌های برتر را کسب کردند و رشد چشمگیری در تولیدات علمی مشاهده شده است (۱۷). در مجموع کشور ایالت متحده آمریکا جز کشورهای اول و برتر تولید کننده در مطالعات مختلف بود.

در مطالعه حاضر تولیدات علمی در زمینه خانواده‌درمانی، در سال ۲۰۱۵ روند نزولی به خود گرفته است؛ همچنین بررسی‌ها نشان داد که در مجموع ۳۶ کشور با پژوهشگران ایرانی در زمینه تولیدات علمی در حوزه خانواده‌درمانی همکاری داشتند. کشورهای ایالات متحده، بریتانیا، کانادا، آلمان و ترکیه بیشترین همکاری علمی را با پژوهشگران ایرانی در زمینه خانواده‌درمانی داشته‌اند که در این میان سهم پژوهشگران ایالات متحده با ۳۲ مقاله، بیش از سایر کشورها بوده است.

برخلاف مطالعه حاضر، مطالعه عبدخدا و همکاران نشان داد که در فاصله سال‌های مورد بررسی تولیدات علمی حوزه پزشکی کشور در حال رشد بود (۱۰). همچنین در مطالعه جان محمدی، یمین فیروز و نوشین فرد تولیدات علمی ایران در حوزه ارتوپدی در دوره بررسی به ویژه در سال‌های ۲۰۰۵ به بعد رشد چشمگیری داشته است.

مطالعه علیجانی و کرمی نیز نشان داد که پژوهشگران ایرانی روند صعودی را در تولید علم داشته‌اند. مشارکت بین‌المللی پژوهشگران ایرانی با پژوهشگران سایر کشورها نیز رو به افزایش بود و در این میان بیشترین مشارکت را به ترتیب با کشورهای ایالات متحده آمریکا و ایتالیا داشتند. قالب تولیدات علمی به ترتیب به صورت مقاله، مقاله کنفرانس، نقد و بررسی، چکیده و نامه بود (۱۱). در راستای مطالعه آنان، مطالعه حاضر نیز بیشترین مدارک تولید شده به صورت مقاله بود، به نظر می‌رسد یکی از دلایل عدم توجه به سایر قالب‌های تولیدات علمی، عدم آگاهی از انواع مدارک علمی ارسالی به نشریات باشد و لزوم تشکیل کارگاه‌هایی به منظور آشنایی با انواع قالب‌های تولیدات علمی احساس می‌شود.

مطالعه دولانی و همکاران نشان داد که نویسندگان دانشگاه علوم پزشکی ارومیه گرایش زیادی برای همکاری علمی و تالیف مشترک مقالات در سطح بین‌الملل نداشتند (۱۹).

مطالعه حاضر نشان داد که در فاصله سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۹۹ هیچ نوع مدرکی از سوی پژوهشگران ایرانی در حوزه خانواده‌درمانی در پایگاه اسکوپوس ثبت نشده است. این امر می‌تواند به خاطر وضعیت کشور در اوایل انقلاب اسلامی و دوران دفاع مقدس باشد. از طرف دیگر مطالعه حاضر نشان داد که از پژوهشگران ایرانی با وابستگی سازمانی

پیشنهاد می‌شود در پژوهشی جداگانه افزون بر میزان استنادات و اثربخشی مقالات این حوزه، تولیدات علمی در پایگاه‌های Pubmed، Web of Science و سایر پایگاه‌های استنادی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

می‌کنند، باید مقالات مجلات خود را در پایگاه‌های استنادی نظیر اسکوپوس، پژوهشگر گوگل، اسکو و سایر پایگاه‌ها و نمایه نامه‌های مرتبط، ثبت کنند. از آنجا که در پژوهش حاضر، فقط تولیدات علمی حوزه خانواده درمانی در پایگاه اسکوپوس مورد بررسی قرار گرفته است،

References

1. Hamidi P, Asnafi AR, Osareh F. Analytical study and mapping the structure of scientific publications produced in the fields of bibliometrics, scientometrics, informetrics and webometrics in web of science in 1990-2005. *Lib Info Sci*. 2008; 11(2): 161-178. Available at: http://lis.aqr-libjournal.ir/article_43774.html. [In Persian]
2. Nouroozi chakoli AR, Hassanzadeh M, Noor Mohamadi H A. Analysis of the dissemination of knowledge in the world (1993 to 2007). Tehran: Scientific Policy Research Centre; 2008.
3. Newman ME. Coauthorship networks and patterns of scientific collaboration. *Proceedings of the national academy of sciences*. 2004 Apr 6; 101 (suppl1): 5200-5.
Available at: http://www.pnas.org/content/101/suppl_1/5200.full.
4. Schrage M. No more teams! Mastering the dynamics of creative collaboration. New York: currency and Doubleday; 1995.
5. Hee Lee J. Family psychotherapy (translation by bagher Sanaee). Tehran: Amir Kabir; 2004.
6. Tabrizi M, kardani M. Descriptive dictionary of family and family therapy. Tehran: Fara ravan; 2006. [In Persian]
7. Mosavi R, Moradi AR, Mahdavi harsini E. The Effect of the Structural Family Therapy to Increase Marital Satisfaction and family Performance of Children with Separation Anxiety (Text in Persian). *Journal of Family Research*. 2005; 1(4):321-336. Available at: <http://www.magiran.com/view.asp?Type=pdf&ID=331967&l=en>. [In Persian]
8. Nasehi A. Look at the state of science and technology (Human factors). *Journal of Library and Information Science*. 2006; 9 (3):84-67. Available at: http://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/75113853505.pdf. [In Persian]
9. Mehrad J. Measurement science, ranking and promotion of quality, theoretical concepts and applied science conference: from science to practice. The Sixth National Congress of the Union of Iranian Knowledge and Information Science student Association. Scientometric. 5 and 6 December 2013. Tehran union of Iranian Knowledge and Information Science student Association.
10. Abdekhoda H, Ghazi MirSaeed SJ, Nourzi A. Evaluation of scientific production of Iranian medical domain based on the document indexed from scientific journals in chosen databases, between 2005-2009. *Payavard*. 2010; 4 (2 and 1):18-30.
Available at: http://payavard.tums.ac.ir/browse.php?a_id=100&sid=1&slc_lang=en. [In Persian]
11. Alijani R, Karami N. Survey and comparison of 3 decades of scientific production of Iranian surgery community in ISI databas. *Iranian Journal of Surgery*. 2011; 19(4): 36-44.
Available at: <http://en.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?ID=262219>. [In Persian]
12. Janmohammadi N, Yaminfirooz M, Nooshinfard F. Iran's scientific production in orthopaedic field: a scientometric study. *IJOS*. 2012; 10 (2):81-86. Available at: <http://ijos.ir/article-1-70-fa.html>. [In Persian]
13. Erfanmsh M A, asnafi AR, Bashiri T. The role of universities and research institutes in scientific output family research: The Social Network. Presented at the Sixth National Congress of Family Pathology and Family Research Festival, Tehran, Beheshti University; 2014. [In Persian]

14. Vitzthum K, Mache S, Quarcoo D, Scutaru D. Scoliosis: density-equalizing mapping and scientometric analysis. *Scoliosis*. 2009; 4, 15. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1186/1748-7161-4-15>.
15. Sotudeh H, Morovati M. Scientific productivity in the field of patient rights in Thomson reuters citation database: A Glance at Iran's Share in International Researches. *Health Inf. Manage*. 2012; 9(6): 833-847. Available at: <http://en.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?ID=402407>. [In Persian]
16. Gupta BM, Bala A. A scientometrics approach to schizophrenia research in India: an analysis of publications output during 2002-11. *Asian Journal of Psychiatry*. 2013; 6(4): 292-298. Available at: [http://www.asianjournalofpsychiatry.com/article/S1876-2018\(13\)00048-8/abstract](http://www.asianjournalofpsychiatry.com/article/S1876-2018(13)00048-8/abstract).
17. Lin M H, Hwang S J, Hwang I H, Chen Y C. Family medicine publications in Taiwan: An analysis of the Web of Science database from 1993 to 2012. *Journal of the Chinese Medical Association*. 2014;17(14). Available at: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S172649011400207X>.
18. Sedighi M, Jalalimanesh A. Study of research trend in knowledge management field (2001-2010) and mapping its structure. *Journal of Information Processing and Management*. 2012; 28 (2):363-92. Available at: http://jipm.irandoc.ac.ir/browse.php?a_id=1933&sid=1&slc_lang=en. [In Persian]
19. Doulani A, Hajimohammadian M, Rashidi A, Nazari H, Khosroshahi S, Motazakker M. Scientific production of Urmia University of Medical Sciences based on WOS, SCOPUS, PubMed databases. *Journal of Urmia University of Medical Sciences*. 2012; 23(5): 531-38. Available at: https://umj.umsu.ac.ir/browse.php?a_id=1496&sid=1&slc_lang=en. [In Persian]
20. Mansoriyan Y. The importance of creativity in the selection of research topics [Internet]. *Lisna Database*, 2011 [cited 2016 July 29]. Available At: <http://www.lisna.ir>. [In Persian]
21. Valinejadi A, Vakili Mofrad H, Amiri MR, Mohammadhasanzadeh H, Bouraghi H. Scientific products of authors at hamadan university of medical sciences in web of science (wos) and scopus databases. *Health Information Management*. 2011; 8(6): 824- 34. Available at: http://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/76513902209.pdf. [In Persian]